ГОДИШЊАК
ИНСТИТУТА ЗА ДЕЧЈУ КЊИЖЕВНОСТ

ИНСТИТУТ
ЗА ДЕЧЈУ КЊИЖЕВНОСТ

Издавач
Институт за дечју књижевност
Краља Милана 4, Београд
E-mail: institutdk@yahoo.com
www.lukabooks.com

За издавача
Др Милутин Ђуричковић

Главни и одговорни уредник
Проф. др Миомир Милинковић

Оперативни уредник
Проф. др Предраг Јашовић

Уређивачки одбор
Проф. др Миливоје Млађеновић, проф. др Срето Танасић, проф. др Мирјана Стакић, проф. др Драгољуб Перић, др Јелена Вељовић Мекић, др Слађана Миленковић, др Даница Столић, др Тамара Грујић, др Душица Потић

Инострани чланови Уређивачког одбора
Проф. др Јованка Денкова (Северна Македонија), проф. др Марина Габелица (Хрватска), проф. др Вилдана Печенковић (БиХ), проф. др Андријана Николић (Црна Гора), академик проф. др Иван Чарота (Белорусија), проф. др Анђелика Хобжила (Румунија), проф. др Људмила Георгиевна Тјурина (Русија)

Часопис излази једанпут годишње

Лектура и коректура
Ана Ковачевић

Технички уредник
Радислав Јовић

Институт за дечју књижевност
Београд

ГОДИШЊАК
ИНСТИТУТА ЗА ДЕЧЈУ КЊИЖЕВНОСТ

Година IV
Бр. 4

Београд
2024

Рецензенти

Проф. др Небојша Лазић
Филозофски факултет
Косовска Митровица

Др Милан Громовић
Филозофски факултет, Нови Сад

Др Мирјана Карановић
Матица српска, Нови Сад

Проф. др Магдалена Думитрана
Универзитет Питешти (Румунија)

Проф. др Амира Дервишевић
Педагошки факултет, Бихаћ (БиХ)

Др Рефиде Шахини
Међународни балкански универзитет
Скопље (С. Македонија)

Др Јелена Стевановић
Институт за педагошка истраживања
Београд

Др Мирјана Марковић
Академија струковних студија
Шабац

Др Драгана Раденовић
Академија васпитачко-медицинских струковних студија
Одсек васпитачких студија Алексинац

Др Ивана Петковић
Висока школа струковних студија за образовање васпитача
Кикинда

САДРЖАЈ

УВОДНА РЕЧ..9

1.

Ружица Д. Јовановић
ВУКОВ „СРПСКИ РЈЕЧНИК" КАО ТРАЈНО СВЕДОЧАНСТВО
РАЗНОВРСНОСТИ ФОЛКЛОРА НА ПРИМЕРУ
ОБРЕДНИХ И ОБИЧАЈНИХ ПЕСАМА...13

Даница В. Столић
КРАТКЕ НАРОДНЕ УМОТВОРИНЕ И ПОЕЗИЈА ЗА ДЕЦУ..................26

Садуша Ф. Реџић
ДЕТИЊСТВО КАО ДРУШТВЕНИ КОНСТРУКТ
И КЊИЖЕВНОСТ ЗА ДЕЦУ У СРБИЈИ:
УПОРЕДНА ТЕОРИЈСКА РАЗМАТРАЊА..42

Душица З. Ђукић Бодловић
ПЕДАГОШКИ ПРИСТУП КЊИЖЕВНОМ ДЕЛУ ЗА ДЕЦУ..................59

Дајана М. Лазаревић
ПАТРИОТИЗАМ У КЊИЖЕВНОСТИ ЗА ДЕЦУ.....................................67

Надежда В. Проданик
ДЕТСКИЙ ТРАВЕЛОГ В РУССКОЙ КУЛЬТУРЕ XVIII
- ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ XIX ВЕКА: СТАНОВЛЕНИЕ ЖАНР.................84

Жылдыз К. Бакашова, Анара Р. Сатылканова
ДЕТСКОЕ ЧТЕНИЕ - МИФЫ И РЕАЛЬНОСТЬ.......................................100

Brajesh K. Gupta Mewadev
LEGAL FRAMEWORKS AND CHILD PROTECTION
IN UTTAR PRADESH: ADDRESSING ABUSE, TRAFFICKING,
AND LITERACY CHALLENGES...108

Александра Д. Милановић
ЧАСОПИС „ОБЛИКОВАЊЕ ДЕЦЕ":
НАЈДУГОВЕЧНИЈИ ГРЧКИ ЧАСОПИС ЗА ДЕЦУ.................................123

Симонида С. Лончар
УКРОЋЕНО ДЕТИЊСТВО: О МОТИВУ УГАЂАЊА
У МЕМОАРСКИМ ЗАПИСИМА СИМЕОНА ПИШЧЕВИЋА................135

5

Тихана Д. Тица
МЕТАФИЗИЧКИ КОНЦЕПТ ДУШЕ У „МАЛОЈ СИРЕНИ"
ХАНСА КРИСТИЈАНА АНДЕРСЕНА..143

Владимир Б. Перић
СЛИКА ФИНСКЕ У ПРИЧАМА, СТРИПУ И ЦРТАНОМ ФИЛМУ
О МУМИНУ: МОРФОЛОГИЈА ЈЕДНЕ УТОПИЈЕ.................................154

Марија Д. Ненезић
ТЕОРИЈА МИМЕМЕ — ПОСРЕДНИК ИЗМЕЂУ БАЈКЕ
И САВРЕМЕНОГ ФАНТАСТИЧНОГ РОМАНА ЗА ДЕЦУ....................162

Валентина М. Златановић Марковић
АСПЕКТИ ХРИШЋАНСКЕ ДУХОВНОСТИ
И НАРОДНЕ ТРАДИЦИЈЕ У ЗМАЈЕВОЈ ПОЕЗИЈИ ЗА ДЕЦУ 174

Биљана С. Солеша
ЧАРОЛИЈА ДЕТИЊСТВА У „ВРТУ ДЕТИЊСТВА"
ДЕСАНКЕ МАКСИМОВИЋ...191

Бојана Б. Симић
ОДРАСТАЊЕ У ПАТРИЈАРХАЛНОЈ СРЕДИНИ
У РОМАНУ „ГЛУВНЕ ЧИНИ" АЛЕКСАНДРА ИЛИЋА.......................204

Ана Р. Стјеља
ПРИЧЕ ЗА ДЕЦУ У КЊИЖЕВНОМ ОПУСУ СЕЛЕНЕ ДУКИЋ...........219

Исидора Б. Јововић
ДЕТАБУИЗАЦИЈА ПОРОДИЧНОГ НАСИЉА
У ДРАМИ ЗА ДЈЕЦУ И МЛАДЕ..227

Јованка Д. Денкова
МАГИЈАТА НА ПРВАТА ЉУБОВ ПРИКАЖАНА ВО РОМАНОТ
„БАКНЕЖ ЗА СЕЌАВАЊЕ" ОД АЛЕКСАНДАР ПОПОВСКИ..............237

Ана Ж. Витанова Рингачева
ДЕТСТВОТО КАКО ИЗВОР НА КНИЖЕВНА ГРАЃА
ВО ДЕЛОТО НА Б. Х. ПЛАЊАЦ...247

Наташа П. Клајић, Саша С. Чорболоковић
МОГУЋНОСТИ НАСТАВНОГ ТУМАЧЕЊА ЛИТЕРАРНИХ
ПРЕРАДА ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ ИНСПИРИСАНИХ УСМЕНОМ
ТРАДИЦИЈОМ О МАРКУ КРАЉЕВИЋУ У ШЕСТОМ РАЗРЕДУ
ОСНОВНЕ ШКОЛЕ...259

Јелена Д. Стошић Јовић
МОГУЋНОСТИ ОБЛИКОВАЊА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКЕ АПАРАТУРЕ У ПРЕДСТОЈЕЋИМ ЧИТАНКАМА ЗА ЧЕТВРТИ РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ НА ПРИМЕРУ БАЈКЕ ГРОЗДАНЕ ОЛУЈИЋ........275

Марија Д. Ристић
НАУЧНОФАНТАСТИЧНЕ ИЛУСТРАЦИЈЕ БОБА ЖИВКОВИЋА ЗА ЧАСОПИС „АЛЕФ"......................................294

2.

Миомир З. Милинковић
ПЛАВА ЗВЕЗДА НАД БАГДАЛОМ......................................305

Даница В. Столић
РАЗДРАГАНОСТ ПЕСНИКА КОЈИ НЕЋЕ ДА ОДРАСТЕ....................309

Милутин Б. Ђуричковић
АРХИВ СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ ЗА ДЕЦУ.................................313

Анамарија Н. Мариновић
ИЗМЕЂУ ДЕТИЊСТВА И ОДРАСТАЊА.......................................316

Елизабета Г. Георгиев
ПРИЧЕ У ДИЈАЛОШКОЈ ФОРМИ...320

Оливера З. Недељковић
НОТЕС ЗА ВЕЖБАЊЕ ДУХА...323

Бошко Љ. Миловановић
ЗАГОНЕТКЕ У СТИХУ...326

Миомир З. Милинковић
ИЗВОРНА МОЋ ГОВОРА..328

Милан А. Мађарев
(НЕ)ОЧЕКИВАНИ ПУТЕВИ ПОЗОРИШТА ЛУТАКА...........................332

Јелена Б. Огњеновић
ИНТЕРАКТИВНА МОНОДРАМА...340

УПУТСТВО ЗА АУТОРЕ...344

Јованка Д. Денкова[61]
Филолошки факултет
Универзитет „Гоце Делчев"
Штип (С. Македонија)

УДК 821.163.3.09-31 Поповски А.
Прегледни рад

МАГИЈАТА НА ПРВАТА ЉУБОВ ПРИКАЖАНА ВО РОМАНОТ „БАКНЕЖ ЗА СЕЌАВАЊЕ" ОД АЛЕКСАНДАР ПОПОВСКИ

Апстракт: Во оваа научна статија се осврнуваме кон еден адолесцентски роман од современата македонска книжевност за деца и млади, романот "Бакнеж за сеќавање" (1990) од Александар Поповски, кој претставува роман посветен на младите читатели, оние кои се токму на прагот на доцното детство и раната адолесценција. Во статијата, преку содржината на романот, се анализираат основните постулати на адолесцентската литература, темите и мотивите, нејзините особености, итн/

Клучни зборови: адолесценција, роман за млади, Александар Поповски.

Романот "Бакнеж за сеќавање" (1990) од Александар Поповски[1] претставува роман посветен на младите читатели, оние кои се токму на прагот на доцното детство и раната адолесценција. Адолесценцијата е клучна развојна пресвртница во животниот тек, кога ефектите од мноштво развојни интеракции од раното и средното детство почнуваат да се консолидираат во сè позрели когнитивни, емоционални и социјални функции (Masten и Cicchetti, 2010). Тоа е време на социјална трансформација, поврзано со растечки степен на одговорност и родова диференцијација, а за многумина, исто така, со проширени општествени хоризонти. Додека многу или повеќето од заканите за благосостојбата и развојот на младите потекнуваат од околности кои се очигледни уште пред раѓањето, некои се јавуваат за време на адолесценција, дополнително поттикнувајќи негативни развојни каскади.[2]

Самиот роман е исполнет со многу емоции и интриги. Ако сакаме да определиме некоја главна тема во романот, би рекле дека е првата детската љубов, првата симпатија и наклоност, првиот бакнеж, емоциите и додворувањата.Како главен лик е поставен кавадарчанецот Блаже, дете/момче чие семејство во раниот повоен период решава да се пресели во Скопје, и својата егзистенција да ја бара во отворање кафеана/гостилница.

Авторот сугестивно го опишал повоено Скопје, како град кој почнува да се шири и да расте со миграцијата од помалите градови, но истовремено ја ги зафатил и мрачната страна на големиот град за луѓето кои доаѓаат од провинција. Тоа е особено евидентно

[1] Александар Поповски (1932) современ македонски писател за деца и возрасни. Пишува романи, кратка проза и поезија, преведува и се јавува како составувач на антологии и избори.
Тој е поет, раскажувач, романсиер, писател за деца. Роден е на 28 април 1932 година во Ново Косово, Приштина, Југославија. Основно образование и гимназија завршил во Кавадарци и Скопје. Студирал книжевност на Филозофскиот факултет во Скопје и светска книжевност на Универзитетот во Љубљана. Работел како новинар во Радио Скопје, „Трудбеник“ и „Вечер“, како и во „Детска радост“, главен и одговорен уредник на „Развигор“. Сега е главен и одговорен уредник на издавачката дејност „Александар и Александар“ во Скопје. Член на ДПМ од 1962 година.
Автор е на книгите: Прозирност и повеви (поезија, 1956), Уморени реки сонца (поезија, 1961), Боите на радоста (поезија, 1964), Заприоко (поезија, 1966), Жарипат (поезија, 1968), Лулка на осознавања (поезија, 1968), Еден ден војна (раскази за деца, 1968), На што личи снегот (раскази за деца, 1969), Најубавиот букет (раскази за деца, 1970), Градот на гулабите (раскази и сказни за деца, 1970), Калач на извори (раскази и сказни за деца, 1972), Лето во Славино (роман за деца, 1972), Багремник (поезија, 1973), Коњ во бунарот (раскази за деца, 1975), Летачка (раскази за деца, 1979), Разлетување (роман за деца и млади, 1980), Есента на балоните (поезија, 1983), Прозорец на седмиот кат (поезија за деца, 1983), Ветринки (раскази за деца, 1984), Летувалците од Славино (роман за деца и млади, 1985), Дождови и поплави (роман за деца и млади 1988), Затворена бесоница (поезија, 1989), Кога се зароди песната (роман за деца и млади, 1989), Окото на срцето (сказни, 1989), Бакнеж за сеќавање (роман за деца и млади, 1990), Грвалашка (поезија за деца, 1991), Мудри и збеснати (поезија за деца, 1994), Насетени грмотари (поезија, 1995), Правоаголен круг (роман, 1998), Изнесена жар (поезија, 1999), Кнеже еже (поезија за деца, 1999). Составувач е на антологиите: Огледала (панорамска антологија на современата македонска кратка проза, 1984) и Антологија на македонската проза за деца на албански јазик (1985). Добитник е на наградите: „РТВ Скопје“ (двапати) и „Младо поколение“.
[2] Jo Boyden, Andrew Dawes, Paul Dornan, Colin Tredoux, Adolescence and youth: A time of responsibility and transformation, Tracing the Consequences of Child Poverty: Evidence from the Young Lives study in Ethiopia, India, Peru and Vietnam, 2019, pp. 101-132, https://www.jstor.org/stable/j.ctvkjb390.11, 02.11.2023

кај ликот на таткото на Блаже, кој првично сам се преселува во Скопје, но набргу му се придружува и семејството, кое добива загрижувачки вести: „Си го знаеш каков ти е мажот.. си потпивнува човекот. Се развеселува. Тогаш сака и повеќе да изарчи. А муфте муштерии колку сакаш. И мажи и жени. Таму каде што ви е кафеаната. Во близината на малата железничка станица, кичур кафеанчиња има, а и сомнителни куќи. Веќе знаеш што сакам да ти кажам. И сомнителни жени... Ќе му се прикамчи некоја... Ќе си го запустите семејството, а златни дечиња имате“ (14)[3]. Па така, набрзина, семејството се доселува во Скопје. Најстариот син Блаже, има заштитнички однос не само кон помалите браќа и сестри, туку и кон татка си, па чувствува потреба да го брани од сомнителните мажи и жени во кафеаната. Бидејќи родителот алкохоличар е во центарот на вниманието на семејството, детето често се чувствува несакано, несакано, неважно и невидливо. Домашниот живот се карактеризира со напнатост и несигурност. Алкохоличарот родител може да биде неверојатно приврзан наутро и физички навредлив навечер, во зависност од нивото на алкохол во крвотокот. Децата никогаш не знаат што да очекуваат, но со тек на времето учат како да ги препознаат сигналите.[4] Блаже освен што секојдневно се соочува со потпивнувањето на татко му и дружбата со жени со сомнителен морал во нивната кафена, тој наидува и на насилство од страна на татко му, особено кога е во алкохолизирана состојба: „Му нареди да си ги соблече прво чевлите, па чорапите, зашто тогаш носеше дебели волнени дома плетени чорапи. И му заигра прачката по голите табани. Ништо не помагаше ни заземањето на мајка му, ни неговите плачови“ (19).

Блаже е момче кое важи за добро дете, одличен ученик и во него се криjат многу емоции. Авторот ни ја разоткрива и неговата наклонетост кон девојчето Невенка, која останала во родниот град. Неговото срце најнапред било резервирано за Невенка, која му возвратила и љубов во поголема мера. Никулците на оваа љубов постоеле одамна, тие биле главен пар во класот и сите веќе ги задевале за нивната детска љубов: „Со Невенка заедно растеа, па дури и пораснаа. Децата ги задеваа, потсмевнувајќи им се: Невенка и Блаже, женичка и маже! Не се лутеа, зашто беа цврсто убедени дека така и ќе биде. Но, никогаш за тоа ниту зборуваа, ниту некогаш се помилуваа, ниту некогаш се бакнаа“ (36). Овие рани „врски“ може да бидат целосно невозвратени и да се чуваат во тајност, но се чини дека тие се и првиот чекор во низата настани што доведуваат до целосна романтична врска во подоцнежната адолесценција. За време на раната адолесценција, повеќето се вклучуваат во романтични врски, иако раните врски „одење со“ почесто се прикажување на социјална форма наместо споделување на интимност (Мертен, 1996[5]).[6] Сепак, околностите околу ненадејното заминување на семејството на Блаже во Скопје, ќе доведат до тоа Блаже да замине без да се испрати со Невена. Иако му недостига Невена, Блаже брзо ќе биде фатен во костец со секојдневната борба и работа околу опстанокот на кафеаната и семејството, па нема време многу да размислува за неа. Всушност, Блаже чувствува носталгија по родното Кавадарци, Ваташа. Тоа особено се согледува кога замислено ги набљудува водите на надојдениот Вардар, копнеејќи да ги види рибите во нејзините длабоки води како во родниот крај. Доаѓајќи во Скопје, Блаже брзо склопува нови пријателства со - Томе Првиот, Томе Вториот и

[3] Александар Поповски, Бакнеж за сеќавање, Детска радост, Скопје, 1990.
[4] Migs Woodside, Children of Alcoholics: Helping a Vulnerable Group, *Public Health Reports (1974-)*, Vol. 103, No. 6 (Nov. - Dec., 1988), pp. 643-648, https://www.jstor.org/stable/4628556, 02.11.2023
[5] Merten, D. E. 1996 . Going-with: the role of a social form in early romance. Journal of Contemporary Ethnography, 24, 462-484.
[6] Кај Marilyn J. Montgomery and Gwendolyn T. Sorell, Love and dating experience in early and middle adolescence: grade and gender comparisons, Journal of Adolescence, 1998, 21, 677-689, https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0140197198901889, 03.11.2023

брат му Србо. Иако се споредни ликови во романот, ситуациите во кои се наоѓаат ги оформуваат како еден колективен лик. Преку нивните дружби, се опишува и доловува едно големо другарство, особено меѓу Томе Првиот и Блаже кои споделуваат тајни и стануваат поголеми пријатели, дури и поголеми од нивните татковци. Во својата студија „Трите фази на адолесценцијата“, Дејвид Берет говори токму за карактеристиките на овие три етапи во животот на младиот човек. Иако во книгата на Александар Поповски не е посочена возраста на јунаците (Блаже, Невенка, Милка, Томе Домецот, Томе и др.), сепак од контекстот се насетува дека тие се основци, со што би можеле да ги категоризираме во периодот на раната адолесценција, или она што Берет го нарекува „период на припаѓање“. Потребата за припадност се покажува на неколку начини. Прво, возраста од 11-13 години е период на врвна усогласеност со врсниците. Второ, во раната адолесценција детските пријателства се толку моќни што чувството за идентитет на детето е тесно поврзано со идентитетот на неговиот или нејзиниот најдобар пријател. Трето, моралното расудување на децата ја одразува потребата за одобрување од родителите и врсниците. Конечно, повторно се појавуваат нарушувања на одвојувањето, вклучително и анксиозно растројство на одвојување (на пример, училишна фобија).[7] Сплотеноста, другарството и искреноста ќе помогнат на останатите двајца другари да го пронајдат нивниот татко изгубен во војната, за кој мислеле дека е загинат и дека не е жив. **Проучувачите на оваа проблематика д**аваат три генерални типови на објаснувања за посебното значење на раните адолесцентни пријателства. Прво, адолесценцијата традиционално се дефинира како почеток на пубертетот. Биолошките промени поврзани со пубертетот може да бидат вознемирувачки/стресни за адолесцентите; тие може да се обратат кај пријатели за помош за разбирање и прилагодување. Второ, блиските пријатели и другите врсници стануваат примарни партнери во социјалните интеракции на адолесцентите. Според нивните сопствени извештаи, адолесцентите поминуваат повеќе време разговарајќи со врсниците отколку во која било друга активност; тие се опишуваат и себеси како најсреќни кога разговарате со врсниците. Покрај тоа, пријателствата може да имаат важно влијание врз развојот на адолесцентите поради нивните формални или структурни карактеристики. За разлика од хиерархискиот однос меѓу родителите и нивните деца, пријателството е егалитарна врска. Затоа, интеракциите со пријателите можат да послужат како основа за егалитарни односи со колегите, соседите или сопружниците во зрелоста.[8] Трето, когнитивните способности продолжуваат да се развиваат во текот на адолесценцијата. Адолесцентите стекнуваат нова свест за себе и за сопствениот идентитет, се здобиваат со пософистицирано разбирање на другите луѓе и настаните и поголема вештина во логичката анализа на идеолошките позиции и социјалната институција.[9] Генерално, во овие истражувања се потенцираат четири карактеристики на пријателството: интимноста на разговорите на пријателите и нивното меѓусебно познавање, нивниот одговор на потребите и желбите едни на други, степенот на сличност или комплементарност помеѓу пријателите и стабилноста на пријателствата со тек на времето.[10] Истражувањата, исто така, покажуваат дека пријателите можат да влијаат едни на други во позитивна или негативна насока, бидејќи тие се појавуваат во време

---

[7] David E. Barrett, The Three Stages of Adolescence, *The High School Journal*, Vol. 79, No. 4 (Apr. - May, 1996), pp. 333-339, https://www.jstor.org/stable/40364502, 02.11.2023

[8] Thomas J. Berndt, The Features and Effects of Friendship in Early Adolescence, *Child Development, 53*(6), 1447–1460. https://www.jstor.org/stable/1130071, 04.11.2023

[9] John P. Hill,, & Wendy P. Palmquist, Social cognition and social relations in early adolescence. International Journal of Behavioral Development, 1978, 1, 1-36.

[10] Thomas J. Berndt, The Features and Effects of Friendship in Early Adolescence, *Child Development, 53*(6), 1447–1460. https://www.jstor.org/stable/1130071, 04.11.2023

кога треба да се „пополни“ јазот кој настанува заради намалената, редуцирана комуникација со родителите.[11] Во случајот со Блаже од романот „Бакнеж за сеќавање“, евидентно е влијанието на неговите другари во поглед на неговото однесување, поточно кога го предупредуваат за неговото културно и добро однесување, заради кое може да наиде на потсмев во новата, градска средина: „Јас и кога ми даваат нешто, ретко се заблагодарувам, а ти...Уште завчера го забележав тоа... Ако ме послушаш, ќе се одучиш од тоа, инаку ќе те земат на мајтап другарите...“ (34); па дури и му се измислуваат прекари кога ги разоткрива своите интимни чувства кон Милка и кога и обелоденува дека во родниот крај имал симпатија-Невенка: „Убавата Милка/Блажева бесилка“ (38); „Невенче и Блаже, женче и маже!“ (49). Оттука, освен првата тема -другарството, во романот „Бакнеж за сеќавање“ од Александар Поповски, не помалку доминанта и поубава е и темата на љубовта, и тоа е она што го приближува овој роман до адолесцентската литература. Се верува дека раните романтични искуства играат централна улога во развојот на самоидентитетот на адолесцентот и капацитетот за интимност и се основа за развој на здрава личност и здраво меѓучовечко однесување.[12] И додека во срцето ја носи и Невенка и чувствува вина заради разделбата, Блаже во Скопје ја запознава и Милка, девојка од неговиот клас. Двете девојки се сосема контрастни личности, и по потеклото и по социјалниот статус. Едноставно, сето она што не е Невенка, тоа е Милка, ќерка на лекар кој има убава и пространа куќа, во која ја сместуваат училишната библиотека, но и каде, по партиска директива се сместува и учителот по руски.

Авторот не ја разоткрива историјата на врската меѓу Милка и младиот и привлечен учител по руски, туку ни го доловува нејзиниот крај преку сликање на однесувањето на Милка и нејзината ненадејна болест: „И додека Блаже продолжуваше да се умилкува, тој не забележуваше дека Милка сѐ почесто се враќаше со другарките дома, а го смени и своето тргнување на часови“ (38). И покрај очигледните симпатии на Милка кон учителот по руски јазик, заштитничкиот однос на родителите на Милка придонесува за затегнати односи: „Старите родители остро му укажаа на дрскиот учител дека им се познати неговите намери кон нивното девојче, па се заканија да предизвикаат скандал на највисокото место, ако тој не си го го мени однесувањето“ (39). Тоа ќе вроди со плод, па и покрај очигледните симпатии на Милка кон учителот, тој наскоро се иселува од таму, оставајќи ја Милка лута и огорчена кон сите.

Авторот уште еднаш дава објаснување за заштитничкиот однос на родителите на Милка, откако открива дека таа е посвоена: „Таа не помалку ги сакаше отколку што тие ја сакаа, иако уште пролетоска, при посета на блиски роднини, во селото каде што беа евакуирани, случајно дозна дека таа всушност и не била нивна родена ќерка, дека била посвоениче... Првото на што помисли кога слушна дека не е родена ќерка, беше добрината на помајка ѝ. Како таа досега, ако не ѝ е вистинска мајка, со ништо не покажала дека ја сака, дека сака нешто неарно да ѝ стори. Напротив беше толку мила и толку многу ја сакаше, како ниту една друга што ги знаеше, мајка на свои другари и другарки“ (39-40). Од искажувањето на Милка, видливо е дека таа ја чувствува љубовта и грижата на нејзините посвоители, иако случајно дознала дека не е нивна биолошка ќерка. Генерално, истражувањата на оваа проблематика, говорат дека повеќето посвоени

[11] Youniss, J., & Haynie, D. L. (1992). Friendship in adolescence. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, *13*(1), 59-66., https://www.researchgate.net/profile/Denise-Haynie/publication/21599931, 03.11.2023

[12] Marilyn J. Montgomery and Gwendolyn T. Sorell, Love and dating experience in early and middle adolescence: grade and gender comparisons, Journal of Adolescence, 1998, 21, 677-689, https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0140197198901889, 03.11.2023

деца и адолесценти добро се приспособуваат. Мала, но значајна група, сепак, доживува значителни проблеми во однесувањето или менталното здравје. Истата студија укажува на огромното влијание на сознанието за посвојување во периодот на адолесценцијата, период во кој се оформува идентитетот на адолесцентот и во кој можат да се појават ментални проблеми или проблеми во однесувањето.[13] Од неколкуте клучни точки кои се посочуваат во истата студија, а кои се однесуваат токму на адаптација на посвоениот адолесцент во семејството и околината, кај Милка можат да воочат одредени карактеристики како: промени во однесувањето, разгаленост, очекување останатите да ги задоволуваат нејзините желби и барања, пројавување на повремено непријателство кон посвоителите и сл. Сите овие варијации во нејзиното однесување најмногу доаѓаат до израз кога се вљубува во учителот по руски и се одделува од другарите, меѓу кои е и Блаже, кој за неа има сентиментални чувства. Авторот не открива како се движела линијата на односот меѓу Милка и учителот. Сепак, од строгиот став на родителите на Милка, кои согледале потенцијална опасност за своето девојче од присуството на овој млад човек во нивната куќа, се насетува разочарувањето на Милка од (најверојатно) невозвратената љубов, што резултира со непријателско однесување кон родителите, кон другарите: „Милка од ден на ден станувaше сѐ понеиздржлива. Ја укорувaа, ја казнувaа, ѝ запишувaа слаби оценки. Не се дружеше со никого и целосно се осами. По извесно време престана и да зборува, па не сакаше ни да одговара на прашањата од учителите. Предвреме ѝ издадоа свидетелство за завршен клас, зашто татко ѝ кој беше лекар го преместија во Катлановска бања, па со себе ја поведе и Милка на која ѝ требаше подолготрајно лекување“ (65).

Но, исто така, не треба да се заборави да се потенцира една страна од карактерот на Милка, која може да влече корени токму од некоја нејзина внатрешна бунтовност. Имено, низ целиот роман таа е опишана како убава девојка, чие друштво сите го посакуваат, но истовремено евидентна е и нејзината желба сите да ѝ се восхитуваат. Во вториот дел од романот, по нејзината мистериозна болест и престој во Катлановска бања, особено по преселбата на Невенка во градот, Милка постојано ја покажува својата желба и потреба да има некој покрај себе, пред сѐ од машки пол. Откако ќе сфати дека во срцето на Блаже е Невенка, дека едниот Томе со братот Србо си заминуваат за Чехословачка, таа брзо се свртува кон другиот Томе: „Милка му ги сплетка своите прсти и се стисна до него. – О, Томче, само да знаеш колку ти благодарам што си дојде. Овде бев, а ми се чинеше дека сум во туѓина! Се врати ти, а јас како пак да ја слушнав убавата песна на нашето другарување“ (173). Се чини дека, дури на крајот од романот, по сите премрежија низ кои поминала, и кај Милка се случиле извесни промени кои довеле до тоа да ја сфати убавината на искреното пријателство.

Преку двата женски лика во романот „Бакнеж за сеќавање“, авторот Александар Поповски ја транспонира идејата за добро воспитани девојки, наспроти сомнителните жени во големиот град. Невенка е мила, скромна девојка од родното Кавадарци на Блаже, која плени со својата убавина и добро срце. Таа и покрај тоа што Блаже не се испратил со неа, ќе му напише љубовно писмо како потсетник за нивната љубов и на тоа дека таа го чека, и покрај сѐ. Таа доаѓа од скромна фамилија и нејзината љубов за Блаже е сѐ поголема и поголема, по нивната разделба. Милка, пак е сосема спротивна. Таа доаѓа од високите кругови на општеството, од семејство каде татко ѝ е познат доктор, живеат

[13] Rueter, Martha A., and Ascan F. Koerner, The effect of family communication patterns on adopted adolescent adjustment, Journal of Marriage and Family 70, no. 3 (2008): 715-727. https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1741-3737.2008.00516.x, 12.04.2023

во пространа и убава куќа какви што ретко има некој во повоено Скопје. Милка важи за исклучително важна и горделива госпоѓица. И додека авторот ни ја глорифицира постојаноста на љубовта на Невенка кон Блаже, Милка е претставена како нестабилна личност, која најпрво е заљубена/занесена во учителот по руски јазик, а малку подоцна се приближува и до Блаже, па на крај, и до Томе Првиот. Сето тоа психички ќе ја растревожи, па таа ќе се разболи. Токму Милка му го подарува првиот бакнеж, како што таа ќе го нарече „бакнеж за сеќавање", знаејќи дека Блажевото срце е украдено од друга девојка.

Овој роман носи со себе една голема порака, а тоа е дека вистинските нешта секогаш се истрајни, па и покрај многуте препреки, доколку се искрени, ќе бидат исполнети и доживеани.

ЧАРОЛИЈА ПРВЕ ЉУБАВИ ПРИКАЗАНА У РОМАНУ „ПОЉУБАЦ ЗА СЕЋАЊЕ" – АЛЕКСАНДРА ПОПОВСКОГ

Апстракт: У овом научном чланку се позивамо на адолесцентски роман из савремене македонске књижевности за децу и младе, роман Александра Поповског „Пољубац за сећање" (1990), који је роман посвећен младим читаоцима, онима који су у праву праг касног детињства и ране адолесценције. У чланку се кроз садржај романа анализирају основни постулати адолесцентске књижевности, теме и мотиви, њене особености и др.
Кључне речи: адолесценција, роман за младе, Александар Поповски.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. Barrett, David E. (1996). The Three Stages of Adolescence, *The High School Journal*, Vol. 79, No. 4, pp. 333-339, https://www.jstor.org/stable/40364502, 02.11.2023
2. Berndt, Thomas J. (1982). The Features and Effects of Friendship in Early Adolescence, *Child Development*, *53*(6), 1447–1460. https://www.jstor.org/stable/1130071, 04.11.2023
3. Boyden, J., Dawes, A., Dornan, P., Tredoux, C. (2019). Adolescence and youth: A time of responsibility and transformation, Tracing the Consequences of Child Poverty: Evidence from the Young Lives study in Ethiopia, India, Peru and Vietnam, pp. 101-132, https://www.jstor.org/stable/j.ctvkjb390.11, 02.11.2023
4. Hill, P. John, & Palmquist, P. Wendy. (1978). Social cognition and social relations in early adolescence. International Journal of Behavioral Development, 1, 1-36.
5. Merten, D. E. 1996 . (1996). Going-with: the role of a social form in early romance. Journal of Contemporary Ethnography, 24, 462-484.
6. Montgomery, M. J. and Sorell, G. T. (1998). Love and dating experience in early and middle adolescence: grade and gender comparisons, Journal of Adolescence, 21, 677-689, https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0140197198901889, 03.11.2023
7. Rueter, Martha A., and Ascan F. Koerner. (2008**).** The effect of family communication patterns on adopted adolescent adjustment, Journal of Marriage and Family 70, no. 3 (2008): 715-727. https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1741-3737.2008.00516.x, 12.04.2023

8. Woodside, M. (1988). Children of Alcoholics: Helping a Vulnerable Group, *Public Health Reports (1974-)*, Vol. 103, No. 6 (Nov. - Dec., 1988), pp. 643-648, https://www.jstor.org/stable/4628556, 02.11.2023
9. Youniss, J., & Haynie, D. L. (1992). Friendship in adolescence. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, *13*(1), 59-66., https://www.researchgate.net/profile/Denise-Haynie/publication/21599931, 03.11.2023

10. Денкова, Ј. (2011). Книжевност за деца (скрипта), Филолошки факултет, УГД, Штип.
11. Поповски, А. (1990). Бакнеж за сеќавање, Детска радост, Скопје.